

Kan kortere skoleferier redusere sosiale forskjeller?

Av Oda Oline Omdal, rådgiver i Civita

Den lange sommerferien kan sette elevene faglig tilbake med en hel måned. Dermed må lærerne bruke store deler av høstsemesteret på å repetere, fremfor å lære bort nye ting. I tillegg kan de lange feriene forsterke sosiale forskjeller.

Når vi vet dette, er det på tide å ta debatten om hvordan skoleåret er organisert. Dette notatet ser på hvilke gevinster en kortere sommerferie kan ha for norske elevers læringsutbytte. Tiltaket er blant annet testet i USA med suksess.

Bakgrunn

Den lange sommerferien i grunnskole og videregående skole kan føre til tap av faglige kunnskaper og akademiske ferdigheter. Mulighetene skolen har til å utjevne sosiale forskjeller reduseres i feriene, når skolerutinene avbrytes.

Læringstapet er størst i matematikk og mindre når det gjelder leseferdigheter. Dette kan skyldes at elevene i større eller mindre grad holder leseferdighetene ved like gjennom sommerferien, mens matematikkunnskapen ligger brakk frem til starten av et nytt skoleår.

The Campbell Collaboration er et internasjonalt forskningsnettverk som produserer systematiske oversikter om forskning av effekten på tiltak innen sosial velferd, justis og utdanning. Forskningen deres viser at en vanlig amerikansk elev kan tape læring tilsvarende én måneds undervisning i løpet av sommerferien som er på åtte til ti uker, og for vanskeligstilte elever kan læringstapet tilsvare hele tre måneder. Lærerne vil ofte måtte bruke tid av høstsemesteret på å repetere materiale fra det foregående skoleåret, for å sikre at alle henger med.

Det norske skoleåret

Det norske skoleåret er 190 dager. De resterende 175 dagene fordeles på ulike ferie- og merkedager. Den lange sommerferien er ikke lovbestemt, men en tradisjon. Sommerferiene kom på slutten av 1800-tallet, etter hvert som arbeiderbevegelsen og fagforeningene ble sterkere. Sommerferien ble opprinnelig kalt solferie, og oppsto på 1960-tallet. I dag er det opp til kommunene når sommerferien skal starte og slutte. I 2023 var for eksempel sommerferien 7 uker og 2 skoledager i Bergen, mens i Oslo var den 9 uker. I Bergen fordeles de resterende dagene utover året, eksempelvis på inneklemt dager.

Vinterferien og høstferien bestemmes også av kommunene og fylkene, men som regel kommer ferien samme uke hvert år. Det er kun påske- og juleferien som, naturlig nok, skjer på de samme datoene for alle.

Skoleårets organisering tar utgangspunkt i elevene, men skal også passe for familiene. De senere årene har flere foreldre uttrykt frustrasjon over den vanskelige sommerferie-kabalen, hvor barna gjerne har åtte ukers ferie, mens de selv har tre-fire. For de familiene som har barn som er for gamle for SFO, men for små til å være hjemme alene flere uker, kan dette skape store vanskeligheter med å få kabalen til og gå opp.

Et viktig poeng med sommerferien slik den er i dag, er at den inneholder avspasering for lærerne. De jobber gjerne mye overtid ellers i løpet av året, og sommerferien blir deres mulighet til å avspasere disse timene. Ved en alternativ organisering av skoleåret, vil det være viktig og sørge for at den samme muligheten for avspasering også finnes der.

Helårsundervisning

I USA har det blitt gjort forsøk med intervensjoner som for eksempel helårsundervisning, for å redusere læringstapet. Helårsundervisning innebærer at sommerferien kortes ned, og at feriedagene omdisponeres til andre tider på året. Skoleåret, som i USA er 180 dager, (ti dager kortere enn i Norge) forlenges altså ikke, men man omdisponerer skoledagene og fridagene.

Eksempelvis har man testet bolker på ni uker undervisning og to uker ferie, i tillegg til en lengre sommerferie på 4–6 uker.

Helårsmodellen har to versjoner: helklassemodell og rotasjonsmodell. Helklassemodellen beholder klassene som de er, men deler skoleåret inn i mindre undervisningsbolker, med kortere og hyppigere ferier. Rotasjonsmodellen deler klassen opp i for eksempel fem grupper, hvor én gruppe har ferie, mens fire har undervisning, slik at ferien roteres mellom de fem gruppene. På denne måten reduserer man antall elever i klasserommet, uten å redusere klassestørrelsen.

Fordi rotasjonsmodellen ikke kan si så mye om læringstap i sommerferien, vil dette notatet kun diskutere helklassemodellen.

Eksperimenter med helklassemodellen

I USA er det gjort en metaanalyse som tar for seg 30 studier fra 2001 til 2016. Studiene fokuserte på grunnskoler og videregående skoler i USA: skolenes elevgrupper varierte i størrelse og i etnisk og sosioøkonomisk sammensetning.

I eksperimentene fra USA har man brukt helklassemodellen, og sammenliknet:

1. en skole med helklassemodell, med en kvalitativt lik skole uten helklassemodell
2. en skole med helklassemodell med en geografisk nærliggende skole uten helklassemodell
3. elever på samme skole, før og etter omlegging til helklassemodellen

Den overordnede konklusjonen på studiene i USA var at elevenes læringstap i matematikkfaget og i lesing ble redusert når sommerferien ble forkortet. Denne konklusjonen baserte seg blant annet på bakgrunn av prøver i matematikk og lesing, hvor prestasjonene til elever i helklassemodellen viste at intervensjonen veide opp for estimert læringstap. Gevinsten av intervensjonen med helklassemodell var generell, altså forholdsvis lik for alle elever uavhengig av alder/klassestrinn, sosioøkonomisk bakgrunn og fag.

I barneskolen var gevinsten større for de eldre elevene i matematikkfaget. Forskerne har pekt på at dette skyldes ulikheter i den kognitive utviklingen og i minne. En 6-åring vil sannsynligvis glemme mer i løpet av en sommerferie, uansett lengden på ferien, enn en eldre elev gjør. Dette kan altså tyde på at intervensjonen med kortere sommerferie demmer mer opp for læringstap blant de eldre enn blant de yngre.

Vanskeligstilte elever

Læringstapet er størst blant barn fra lavinntekts hjem og minoritets elever. I denne gruppen kan læringstapet være hele tre måneder. Grunnene kan være både flere og sammensatte, men en av dem er at barn fra lavinntektsfamilier i snitt har dårligere tilgang på stimulerende aktiviteter, som benytter for eksempel lesing, skriving og regning, gjennom sommerferien. Dette kan bidra til å forhindre sosioøkonomisk mobilitet for disse elevene.

Barn som derimot eksponeres for lesing, skriving og regning i ferien, kan få et forsprang, dersom ferdighetene både vedlikeholdes og utfordres gjennom ferien.

Resultatene av helklassemodell gav størst utslag for vanskeligstilte elever, både i matematikk og i lesing. Tiltaket hadde noe større effekt blant vanskeligstilte elever i matematikk enn når det gjaldt leseferdigheter, og større effekt på barneskoleelevene enn på de yngre. Dette skyldes sannsynligvis at læringstapet i matematikk er mindre, fordi de yngre elevene måles på enklere matematiske ferdigheter, som for eksempel addisjon og subtraksjon.

Kortere sommerferie reduserer estimert læringstap

Ifølge forskningen er det mest effektive en kraftig reduksjon av den amerikanske sommerferien; fra 10 uker til 4–6 uker. En forkorting fra 10 til 8 ukers sommerferie forhindret i mindre grad læringstapet.

For de øvrige feriene er effekten størst når de begrenses til to uker, for eksempel i et 45/10-forhold, med ni uker undervisning etterfulgt av to uker ferie. Læringstapet ble merkbart større i 45/15-forhold, altså med en ekstra ferieuke. I Norge er høstferien og vinterferien normalt én uke. Det kunne vært interessant å se på om én ekstra ferieuke vil føre til mindre læringstretthet hos elevene.

I Norge startet skoleåret 2023 –2024 i uke 33, og for de aller fleste kom høstferien allerede i uke 40. Etter jul kommer vinterferien i uke åtte, altså knappe syv uker etter skolestart.

Tar vi utgangspunkt i rapporten fra USA, som konkluderte med at 45/10 er den beste løsningen, kommer altså feriene to til tre uker for tidlig.

Det at høstferien og vinterferien kommer så tidlig på skoleåret, kan være med på å begrense læringen allerede fra starten av semesteret. Derfor bør man også vurdere å flytte høst- og vinterferien til minimum ni uker etter skolestart. Da kan man muligens også forebygge at lærerne må bruke like mye tid på repetisjon i starten av semesteret.

Av andre modeller som ble forsøkt i forskningen, så man at 60/20-forhold, med 12 skoleuker etterfulgt av fire ferieuker, førte til mye repetisjon i løpet av de første skoledagene, mens ved et 30/5-forhold kan man få slitne og uoppmerksomme elever. Konklusjonen fra forskningsrapporten er derfor at et 45/10-forhold er den beste måten å gjøre det på.

Implikasjoner

Helklasse-intervensjon kan virke positivt inn på elevenes faglige resultater ved å redusere eller forhindre læringstapet som lange sommerferier fører til. Dessuten har det få eller ingen økte omkostninger for skolene.

Noen ulemper kan være at lærere med små barn søker seg bort fra å jobbe i skolen, eller at det kan bli mindre tid for skolen til å utføre vedlikeholdsarbeid på skolebygninger utenom skoletid. I tillegg kan det komme protester fra foreldre, elever og lærere ved en slik endring. Forskningen fra USA viser likevel at disse reaksjonene ofte er kortvarige, og at modellen vil være foretrukket etter en tid.

En forskjell mellom USA og Norge vil nok være hva lærerne ønsker, og hvilke interesser de har. Dette vil nok også være den største hindringen for å innføre kortere sommerferie. I Norge ansees den lange sommerferien gjerne som avspasering for lærerne. Sommerferien står som nevnt sterkt i den norske befolkningen.

Det pekes også på at modellen er designet for å forhindre læringstap over sommerferien, og slik indirekte påvirke elevenes resultater. Intervensjonen er altså ikke designet for direkte å forbedre elevens skoleresultater. Til dette anbefaler forskerne ekstraundervisning eller andre tiltak som er direkte innrettet etter den enkelte elevens behov.

Ferier og sosiale forskjeller

I tillegg til forskningen fra USA som dreier seg om læringstap, vet vi også at mange barn i Norge blir sittende hjemme eller uten organiserte aktiviteter i store deler av ferien. Tall fra SSB viser at hver femte familie med lav inntekt ikke har råd til å dra på ferie. Sommerferien er den perioden med mest fri disponibel tid for alle, noe som betyr at sommerferiene slik de er i dag, kan skape stor variasjon i fritidsmønstre mellom ulike sosiale grupper. De kortere feriene, som høst- og vinterferie merkes i mindre grad, da antall som reiser bort på ferie er betydelig lavere.

Ifølge forsker Sabine Wollscheid kan man anta at det skjer en økning i sosiale forskjeller gjennom uformell læring i løpet av sommerferiene. I den øvrige delen av skoleåret vil elevene få et større og likere fordelt tilbud av stimulerende aktiviteter i skole og skolefritidsordning.¹

Skoleforsker Elaine Munthe ved Universitetet i Stavanger, slår fast at barn som har lavere sosio-økonomisk status, for eksempel barn som bor i familier med lite lesing eller andre stimulerende aktiviteter, får størst læringstap. Også filosof Einar Duenger Bøhn mener at det vil være en fordel for både barn og voksne dersom sommerferien blir kortere. Han tror at den lange ferien kan oppleves meningsløs for mange, og at det derfor er bedre med kortere ferier.

For familier med god økonomi, og barn som kan dra både til utlandet, på hytta og til familie, er ikke de lengre feriene et like stort problem. Ofte vil disse barna også stimuleres gjennom bøker, museumsbesøk, fremmedspråk og liknende. For barn som ikke stimuleres på den samme måten, kan dette ha negative konsekvenser for den kognitive utviklingen.

Når barna har lengre ferie enn foreldrene, må mange dele ferien for å få kabalen til å gå opp, noe som kan resultere i at familien ikke får særlig mye tid sammen. I tillegg trenger man gjerne venner og naboer til å hjelpe når barna er for store for SFO, men for små til å være alene. Noen barn ender kanskje opp med å være mye alene om sommeren, når familiemedlemmer må tilbake på jobb etter en vesentlig kortere ferie. Legger man til mye dødtid og vennefravær, har man raskt en god oppskrift på psykisk uhelse.

Oppfordring til Kunnskapsdepartementet

Støre-regjeringens første kunnskapsminister, Tonje Brenna, har sagt at hun mener lengden på feriene skal være opp til kommunene å bestemme. Slik er også regelverket i dag.

Kunnskapsdepartementet bør søke etter ny og oppdatert kunnskapsgrunnlag som tar utgangspunkt i norske elever, i den norske skolen. Da kan vi også sette i gang en faktabasert debatt om hvordan organiseringen av skoleåret kan bidra til en bedre skole for elevene og familiene.

Civita er en liberal tankesmie, som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Den enkeltes publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsytere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemeldinger, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatteren på odaoline@civita.no eller civita@civita.no

Kilder:

Ertesvåg, F. & Møller-Hansen, J. - *Firebarnsmor på Tinget: På tide å vurdere kortere ferie*, VG (2022), hentet fra:

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/wOjrR5/firebarnsmor-paa-tinget-paa-tide-aa-vurdere-kortere-ferie>

Fitzpatrick, D & Burns, J. (2019) Single-track year-round education for improving academic achievement in U. S. K.-12 schools: Results of a meta-analyses. *Campbell Systematic Reviews*:

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/cl2.1053>

Ludvigsen, E. & Nordanger, K. – *Dette taper barna på den lange sommerferien* (2022), TV2, hentet fra: <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/dette-taper-barna-pa-den-lange-sommerferien/14804089/>

Sanvik, Lene (2016) *Hver femte familie med lav inntekt har ikke råd til ferie* (SSB), hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/hver-femte-familie-med-lav-inntekt-har-ikke-rad-til-ferie>

Universitetet I Stavanger (2022) - *SOMMERFERIE OG TAP AV FAGLIGE KUNNSKAPER*, hentet fra: <https://www.uis.no/sites/default/files/2021-06/Kan%20forkorting%20av%20sommerferie%20forhindre%20tap%20av%20faglige%20kunnskaper%20og%20ferdigheter%20skolen.pdf>

Wollscheid, S. – *Lesetiltak i sommerferiene kan redusere sosiale forskjeller*, (2016), Utdanningsforbundet, hentet fra: <https://utdanningsforskning.no/artikler/2014/lesetiltak-i-sommerferiene-kan-reducere-sosiale-forskjeller/>

Sluttnote

1I en tidligere versjon av teksten var det her henvist til Utdanningsforbundet, men det riktige er at en forsker er sitert på Utdanningsforbundets nettside.